Editör
Prof. Dr. Eren YÜRÜDÜR

gece kitaplığı

Coğrafya Alanında Uluslararası Araştırmalar ve Değerlendirmeler

Ekim 2025

Genel Yayın Yönetmeni / Editor in Chief • Eda Altunel

Kapak & İç Tasarım / Cover & Interior Design • Gece Kitaplığı

Birinci Basım / First Edition • © Ekim 2025

ISBN • 978-625-388-783-4

© copyright
Bu kitabın yayın hakkı Gece Kitaplığı'na aittir.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan hiçbir yolla çoğaltılamaz. The right to publish this book belongs to Gece Kitaplığı. Citation can not be shown without the source, reproduced in any way without permission.

Gece Kitaplığı / Gece Kitaplığı
Türkiye Adres / Turkey Address: Kızılay Mah. Fevzi Çakmak 1. Sokak
Ümit Apt No: 22/A Çankaya/ANKARA
Telefon / Phone: 0312 384 80 40

web: www.gecekitapligi.com
e-mail: gecekitapligi@gmail.com

Baskı & Cilt / Printing & Volume
Sertifika / Certificate No: 42488

COĞRAFYA ALANINDA ULUSLARARASI ARAŞTIRMALAR VE DEĞERLENDİRMELER

EDİTÖR

PROF. DR. EREN YÜRÜDÜR

gece kitaplığı

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1

FARKLI İKLİMSEL DÖNEMLERDE TÜRKİYE'NİN YAĞIŞ VE SICAKLIKLARININ TREND ANALİZİ

Yakup KIZILELMA, Murat KARABULUT—1

Bölüm 2

COĞRAFYA BİLİMİNDE ARAZİ ÇALIŞMASI

Serdar CEYLAN, İhsan BULUT—25

Bölüm 3

PALEOEKOLOJİK VERİLERE GÖRE ANADOLU'DA YOUNGER DRYAS DÖNEMİNİN ETKİLERİ

Mustafa DOĞAN—49

Bölüm 4

ÇİFTLİK YERLEŞMELERİNİN GELİŞİMİ VE FONKSİYONEL DEĞİŞİMİ: KARATAŞ (ADANA) İLÇESİ

Gülden BALABAN, İhsan BULUT—79

Bölüm 4

ÇİFTLİK YERLEŞMELERİNİN GELİŞİMİ VE FONKSİYONEL DEĞİŞİMİ: KARATAŞ (ADANA) İLÇESİ[1]

Gülden BALABAN[2] İhsan BULUT[3]

1 Bu çalışma, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimeler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı'nda hazırlanmış yüksek lisans tezinden üretilmiştir. YÖK Tez No: 898183

2 Lisansüstü Öğrenci, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimeler Enstitüsü, Coğrafya ABD

gbalaban@tac.k12.tr ORCID: 0000-0001-6438-0848

3 Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Antalya

ihsanbulut@akdeniz.edu.tr ORCID: 0000-0002-4873-3479

GİRİŞ

Araştırma sahasının da içerisinde yer aldığı Çukurova bölgesi, Türkiye'nin güneyinde elverişli iklim koşulları ve verimli tarım topraklarına sahip potansiyeli ile Türkiye'nin önemli bir tarımsal üretim alanıdır. Çukurova bölgesinin toprak ve su kaynaklarının yanı sıra iklimsel açıdan uygun olması, Anadolu'nun en eski yerleşim alanlarından birisi olmasına ve yüzyıllardır bu bölgede tarımsal faaliyetlerin yapılagelmesine imkân vermiştir. Örneğin Roma döneminde, şarap, zeytinyağı, tahıl gibi ürünlerin üretimlerinde ve ticaretinde bölge öne çıkmaktadır. Adana ilinde tarımsal faaliyetler, Çukurova gibi geniş düzlük alanlarda yapılmaktadır. Alanda tarla tarımı, bağ ve bahçe tarımı, örtü altı sebze yetiştiriciliği gibi farklı tarımsal faaliyetler söz konusudur. Adana ilinde yer alan araştırma sahasında çiftlik yerleşmeleri ve bu yerleşmelerde yapılan tarım ve hayvancılık faaliyetleri nitelikleri ve hacmi bakımından dikkat çekmektedir. Çiftlik yerleşmeleri, eskiden olduğu gibi günümüzde de Adana'nın tarımsal ekonomik yapısında önemli rol oynamaktadır. Hatta bu ekonomik katkılarının yanında parsel büyüklüklerinin ve yörenin sosyokültürel özelliklerinin korunması açısından da önemlidir. Bu çiftliklerde kültürel peyzajın korunması ve sürdürülebilir tarım uygulamalarının yaygınlaşması ile organik tarım uygulamaları da dikkat çekmektedir. Tarım alanlarının ve eğim değerlerinin elverişli olmasıyla modern tarım tekniklerinin de kolaylıkla uygulanabilir olması tarım alanlarından alınan verimi arttırmaktadır.

Araştırma sahasını içerisinde bulunduran Çukurova, Türkiye'nin düz arazilerinden deniz seviyesine yakın olan en büyük kıyı ovasıdır. Toros dağlarıyla çevrelenen Adana ilinin bir ilçesi olan Karataş ilçesi, Akdeniz Bölgesi'nin Doğu Akdeniz Bölümü'nde ve kıyı kesiminde yer almaktadır. Araştırma sahası olan Karataş ilçesi, Adana ilinin güneyinde yer almakta, Adana şehir merkezine yaklaşık 50 km mesafede bulunmaktadır. Araştırma sahası olan Karataş yerleşmesi, 36°34' kuzey enlemi ile 35°34' doğu boylamı üzerinde bulunmaktadır (Harita 1). Araştırma sahasının kuzeyinde Seyhan ve Yüreğir ilçeleri, batısında Akyatan Lagünü, doğusunda Ağyatan Lagünü yer almaktadır, güneyinde ise Akdeniz ile sınırlıdır. Araştırma sahası olan Karataş ilçesi topraklarının genellikle Seyhan Nehri'nin ağız kısmında yer alması önemli bir tarımsal alan olmasını ve bu nedenle de çiftlik yerleşmelerinin bu alanlarda kurulmasına imkân vermiştir. Araştırma sahasının bulunduğu ve coğrafi konumu önemli olan ilçenin sınırları içerisinde 43 mahalle yer almaktadır. Bu mahallelerin birçoğunda yoğun olarak tarım faaliyetleri yapılmaktadır. İnceleme alanı olarak belirlenen örnek çiftlikleri ilçenin farklı alanlarından ve farklı fonksiyon özelliklerine sahip çiftliklerden belirleyerek, fonksiyonel gelişim süreçleri açısından kapsamlı bir bakış açısı sunul-

ması hedeflenmiştir. Bu araştırmada Adana'da önemli bir yere sahip olan çiftlik yerleşmeleri incelenmiştir. Araştırma sahası olan Karataş ilçesinde üç çiftlik yerleşmesi örneklem olarak seçilmiş ve bu çiftlik yerleşmelerinin, geçmişle günümüz arasındaki bağı kurulmuştur. Ayrıca çiftliklerin gelişim süreçleri, tarihsel geçmişi, şu anki durumu ve fonksiyonel değişimleri coğrafi bir perspektifle araştırılmıştır.

ÇİFTLİK YERLEŞMELERİ

Çiftliklerin Türkiye Ekonomik Coğrafyası, yerleşme coğrafyası, kır sosyolojisi, mevsimlik göçler, sosyoekonomik ve sosyokültürel açıdan büyük önemi bulunmaktadır. Beşeri coğrafi görünümleri kadar kültürel ve sosyolojik örüntüler anlamında da çiftlikler filmlere, belgesellere konu olacak kadar zengin sosyal ve kültürel özellikleri, kendine has mülkiyet ve yönetim şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu konuda da doğrudan çiftlikleri ele alan, tez ve makale türü yayınlar son derece yetersiz olup genellikle ders kitapları niteliğindeki eserlerde genel tanımlardan ibaret kalmıştır.

Bir tarım işletmesi, yerleşme ve ekonomik coğrafya terimi olan çiftlik, ekilmeye ve her türlü evcil hayvanları yetiştirmeye elverişli olan; çiftlik sahibi veya orada çalışanların oturmaları için evleri bulunan (kuşkusuz hayvan barınakları da olan), geniş tarım işletmeleridir. Buna göre çiftlik, çiftlik evleri (*ranch house*), burada yapılan ekme-biçme veya ekme dikme faaliyetleri ya da hayvancılık faaliyetleri ile birlikte, tarımsal bir işletmedir. O halde çiftlik yerleşmelerinin, köyden küçük bir yerleşme olsa bile, yayla, mezra, oba ve kom'larda olduğu gibi geçici bir yerleşme şekli olarak kabul edilmesi yanlıştır. ABD'de yaygın kırsal yerleşme tipi, farmsted (İng. Farmstead) adı verilen çiftliklerdir. Terim, ülkede çiftlik ve içindeki yapıları ifade eder. İşletme; oturulan konutları, ahırları, yem ambarlarını, tarımsal araç ve gereç depolarını, otlak ve tarım alanları gibi faaliyet ünitelerinden oluşur. Ülke çiftlikleri, bir yerleşmeyi oluşturan yapılar ve eklentileriyle, bu işletme merkezlerine bağlı tarım ve hayvancılık arazisi bölgesinden meydana gelir. Bu yerleşmeler, ülkede mandıracılık bölgelerindeki farmsted'ler, mısır kuşağı, pamuk kuşağı ve ranch hayvancılığı farmsted'leri gibi birkaç tipe ayrılan çiftliklerdir. Yine SSCB'de 1917 ihtilalinden sonra oluşturulmuş kolhoz ve sovhozlar, birer çiftlik işletmesidir. Bu konuda, Çin, İsrail ve Brezilya gibi farklı ülkelerde çeşitli örnekleri vardır (Doğanay, 1997: 310-311). Tarım alanlarının yeryüzünde eşitsiz dağılmış olması gibi, tarım yapılabilen birimlerin (çiftlik ya da tarla) büyüklüğü de ülke ve başka mekân birimlerine göre değişmektedir. Bu husus, kuşkusuz, tarım alanlarının işletilme yöntem-

lerinin "çiftlikler" ya da "tarlalar" halinde oluşuna göre farklıdır. Çiftlik halindeki küçük işletmelerde, tarım yapılan alanlarda da genellikle yerleşmelerde bir süreklilik söz konusudur. Bu tiplerde çiftlik büyüklüğü değişiktir. Tarım faaliyetlerinin büyük çiftliklerden çok şahıslara ait tarlalarda devam edegeldiği, klasik köy yerleşmelerinde ise tarlalar ufak ve çeşitli şekillerdedir. Örneğin İspanya'da tarım işletmelerinin yüzde 79'unun büyüklüğü 10 hektardan azdır. Büyüklüğü 3 hektardan az olanlar ise yüzde 52'yi geçer. Yunanistan'da tarımsal işletmelerin ortalama büyüklüğü 3,7 hektardır. Büyük çiftliklerin yaygın olduğu ABD'de ortalama çiftlik büyüklüğü 1440 hektardır; hatta işletmeler makineleşmenin dev boyutlara varmasıyla gittikçe daha da büyümektedirler. Türkiye'de de tarımsal işletmelerin ortalama büyüklüğü DİE tarafından 2001 yılında 61 dekar olarak bildirilmiştir (Tümertekin ve Özgüç, 2015: 151-152). Çiftlik büyüklüğü, çiftlik ekonomisi, iklim koşulları, şehirleşme ve benzeri nedenlere bağlı olarak bölgeden bölgeye de çok değişmektedir. Wyoming ve Montana'da hayvan yetiştiriciliğinin egemen olduğu çiftlikler genellikle 400-800 ha büyüklüğündedir. Buna karşılık, ekonomisi hemen hemen aynı karakterde olan, daha arızalı ve kurak iklim koşullarının egemen olduğu Teksas eyaleti sınırları içindeki çiftlikler 4000 hektarlık, hatta daha da geniş arazilere sahiptir. Yaz Buğdayı Kuşağı'nda, örneğin Kuzey Dakota'da, çiftlik büyüklükleri 200 hektar dolayındadır. Buna karşılık Mısır Kuşağı'nda 600, pamuk kuşağında ve Güney Kaliforniya'nın narenciye alanlarında 20 hektar ya da New England'ta şehirleşmenin yoğun olduğu sebzecilik alanlarında daha azdır. Avustralya'da da, arazinin fazla nüfusun az olması ve de makineleşme nedeniyle çok büyük çiftlikler (1,2 milyon hektar, 3.1 milyon hektar) olağan sayılmaktadır. Ancak Asya'da durum çok daha kötüdür. Asya'nın büyük bir kısmında çiftlikler ve bir kimseye ya da bir aileye ait olan tarım alanları, her birinin büyüklüğü 1-2 dönüm olarak, çok defa 7-8 ayrı parça halindedir. Çin'de bu durum hemen tümüyle böyle iken, Hindistan'da da bir çiftliğin tek bir parça topraktan oluşması enderdir. Örneğin bir Pencap köyünde, bazen 1 hektarlık bir çiftlik 5 ayrı parçadan oluşabilmektedir. Japonya'da da küçük tarım alanları egemendir, ortalama çiftlik büyüklüğü 1.2 hektar olurken, 8-10 dönümlük tarlalar yaygındır (Tümertekin ve Özgüç, 2015: 152). Karışık tarım faaliyetine açık bir örnek olarak da İngiltere'de Norfolk'daki West-wood Çiftliği verilebilir. İngiltere'nin doğusunda, Avrupa'nın en güzel ve yoğun tarım alanlarından birinde yer almıştır. Arazi hemen tümüyle düz ya da hafif kıvrımlıdır. Çiftlik arazisinin üçte ikisi ekilidir. Sürekli mera olarak kullanılan alan çiftlik topraklarının yalnızca beşte biridir. Çiftlik alanında toprak ve yağış koşullarının iyi olması yanında, büyük şehirlere yakınlık, hem çiftlik ürünlerinin satışında, hem de çiftlik ihtiyaçlarının karşılanmasında kolaylık sağlar. Arazinin tümü 2080 ha'dır; bunun 40 hektarlık bölümü çiftlik binalarını ve

ardaki boş alanlardır. 400 ha sürekli meralara ayrılmıştır. Ekili alanlar ise 1400 ha kaplamaktadır. Ekili alanların yarıdan fazlasını arpa, buğday ve yulaf olmak üzere tahıllar kaplar. Buğday ve arpanın yarısı satış için ekilir. Pazar için oldukça önemli miktarda sebze de yetiştirilir. Ekilen arazinin üçte ikisinden fazlasında sığır, koyun, domuz, tavuk ve atları beslemek için yem bitkileri üretilir. İskoçya'da Angus'ta yer alan Whitehillock's Çiftliği'nde topraktan yararlanma çok daha değişiktir. Birincisi, çiftlik arazisinde düz yerler azdır. Yetişme devresi kısa, yağışların yıl içindeki dağılışı ise oldukça düzenlidir. Çiftlik topraklarının tümü, 2090 hektardır. Bunun yüzde 73'ü sürekli meradır. Mera arazisi çoğunlukla, ince bir toprak tabakası olan taşlı, buzul topraklarından oluşur. Çiftlik arazisinin yüzde 22'sinde ise ya tarım yapılır ya da burası mera olarak rotasyona girer. Çiftlik binaları 25 hektarlık arazi kaplarlar (Tümertekin ve Özgüç, 2015: 155-156).

Karagel (2017)'in çalışmasında Türkiye'de çiftlikler: (i) Organize tarım işletmeleri (Devlet Üretme Çiftlikleri). (ii) Geçici yerleşmeleri ifade eden çiftlikler. (iii) Zamanla köy yerleşmesine dönüşmüş çiftlik-köyleri şeklinde sıralanmakta ve mahalle yerleşimlerinden ayırt etmek gerektiği belirtilmektedir (Karagel, 2017: 31). Çiftlik yerleşmeleri, üstlendikleri fonksiyona göre bir veya birkaç meskenle eklentilerinden oluşan, bir kişiye ait küçük yerleşim ünitesidir. Aynı zamanda çiftliğin üzerinde yer aldığı arazi de çiftlik sahibine aittir. Burası sadece bir kişiye ait ekonomik faaliyet sahası ve yerleşme alanıdır. Bulut (1992: 148-150) Erbaa Ovası'ndaki çiftliklerin genellikle sahiplerinin adıyla anıldığını, köy arazisi sınırları içerisinde toplu yerleşme sahasından(köyler) uzakta, çoüu kendi arazisine çekilmiş, köyde oturanlarla ilişkileri nispeten zayıflamış birkaç meskenden ibaret yerleşme birimleri olarak bahsetmektedir. Bir ekonomi terimi olarak çiftlik, ekilmeye ve evcil hayvanları yetiştirmeye elverişli olan, çiftlik sahibi veya orada çalışanların oturmaları için evleri bulunan geniş tarım işletmeleridir. Buna göre çiftlik; çiftlik evleri, burada yapılan ekme-biçme veya ekme-dikme faaliyetleri ya da hayvancılık faaliyetleri ile birlikte tarımsal bir işletmedir. Onun için çiftlik yerleşmelerinin; çoğu zaman yayla, mezra, dam, oba ve güzle vs. gibi sezonluk bir yerleşme şekli olarak kabul edilmesi yanlıştır. Türkiye'de Trakya, Ege, Akdeniz ve İç Anadolu bölgelerinde sık rastlanan çiftlik yerleşmeleri vardır ki, bunlar köy sınırları içinde; fakat köyden uzakta birkaç konutluk yerleşmelerdir. Ancak söz konusu yerleşmelerden bazıları, toprak zengini az sayıdaki ailenin tarımsal işletmelerinde yer alır. Kuruluş tarihi çok eski olan çiftlikler, nüfuslarının giderek artması sonucu zamanla köy veya kasaba yerleşmesi şekline dönüşmüşlerdir. Bugün Türkiye'de çiftlik, çiftlik köyü, çiftlik bucağı, Çiftlik (Niğde) ilçesi, Tütünçiftlik (Sakarya), Başçiftlik (Niksar) adıyla birçok yerleşmeye rastlanılmaktadır.

Göney'in (1975) tespitlerine göre bu gibi çiftliklere, özellikle Söke Ovası'nda rastlanır. Büyük arazi sahipleri, kendilerine ait arazilerinin içinde, oturmaya yönelik 2-3 katlı konutlar ve bunların çevresinde ise ambar, ahır ve çiftlik çalışanlarının barınmasına yönelik evler inşa etmişlerdir. Çiftlik sahibinin oturmasına yönelik büyük eve, bölgede "kule" denir. Çiftliği temsil eden bu konut, genellikle arazi sahiplerinin adıyla anılır. Dolayısıyla aynı zamanda da, çiftliğin adı belirlenmiş olur. Çiftlik kuleleri, küçük bir kale burcunu andırır. Çiftlik kahyasının, çiftlikte çalışanları kolayca gözleyip denetlemesine de hizmet eder. Toplu ve kalabalık merkezlerden biraz uzakta olan çiftliklerde, geçmişte kulenin, eşkıya baskınına karşı bir tedbir olarak çok sağlam ve savunmayı kolaylaştıracak biçimde inşa edildiği tahmin edilmektedir. Çiftlik yerleşmeleri, Büyük Menderes ovalarında da yaygındır. Köyler çoğunlukla etek ve yamaçlarda kurulmuş olduğu halde, belli köylere bağlı çiftlikler, genellikle alüvyal ova üzerinde ve daha çok Büyük Menderes ovalarının kenarlarında yer alırlar. Kuruluş tarihi çok eski olan çiftlikler, nüfuslarının giderek artması sonucu zamanla köy yerleşmeleri (devamlı yerleşmelere) dönüşmektedirler (Göney, 1975: 295-296; Doğanay, 1997: 312).

Türkiye iskân şekilleri içinde "çiftlik" çok köklü ve oldukça yaygın bir köy-altı iskân şeklidir. İskân bahsi içinde çiftliğin ne olduğu meselesine gelince, peşin olarak bunların hemen münhasıran bir veya bir kaç ailenin geçimini ve aynı zamanda ikametini sağlayan bir iskân yeri ve iskân sahası olduğu söylenebilir. Türkiye'de çiftliklerin kuruluş ve işleyişinin uzun bir mazisi olması sebebiyle, bunlar hemen her bölgede genişlik itibariyle çok çeşitli bir yapıya sahip bulunurlar (Tunçdilek, 1967: 121). Ayrıca Doğanay'ın da (1977) belirttiği gibi çiftlikleri oba, yayla, mezra ve komlar gibi bir geçici yerleşme olarak kabul etmenin yanlış bir ifade olduğunu söyleyebiliriz.

Çiftçi veya köylü hububat yetiştiren, hayvancılıkla uğraşan veya her ikisini birlikte yürüten kimsedir. Çiftlik kavramı denildiği zaman tek bir çiftlik türünden ziyade farklı çiftlik türlerini ifade etmektedir. Çiftlikler temel olarak üç gruba ayrılmaktadır: Ekin çiftlikleri, hayvan çiftlikleri ve karma çiftlikler. Bu çiftliklerin çıktıları meyve, sebze, fidan, tahıl, süt, kesimlik hayvan, domuz ve koyun olmaktadır (Saygın, 2016).

Çiftlik kavramı tanımlanırken, mekânsal büyüklük, toprak verimliliği, üretim ölçeği, teknolojik gelişmeler, bitkisel ürün-hayvan yetiştirme bileşimi gibi ölçütleri göz önünde bulundurmak gereklidir. Buna göre çiftlik kavramını modern teknoloji kullanma, sürekli veya mevsimlik işçi çalıştırma ve pazar için üretim yapma kapasitesine göre belirlemek mümkündür (Kızgut, 2017: 5). Bu ifadelerin aksine Türkiye'deki çiftlik kavramına karşılık farklı tanımlamalarda vardır. Tolun ve Denker, (1977)

Alman coğrafyacılar oturulan binaya eklentilerin ilave edilmesi halinde tümü için "çiftlik" terimini kullanmaktadır demişlerdir. Bununla birlikte ülkemizdeki durum dikkate alınarak çiftlik kelimesinin ev ve eklentileri için kullanılamayacağı kanısındayız. Çünkü çiftlik, mimarların dahi lügatçelerinde belirttikleri gibi ekilmeye ve her türlü evcil hayvanları yetiştirmeye elverişli olan ve orada çalışanların oturması için evler bulunan geniş tarım alanı olarak nitelendirmektedir. Hemen şunu belirtelim ki, Türkiye'nin kır tarihinde çiftlik sistemi hiç de yeni değildi. Hatta bu sistem çok eski devirlere kadar uzanabiliyordu. Özellikle Anadolu'nun hemen bütün tarihi içinde önemini devam ettirmiş at üretim çiftlikleri vardı. Kuşkusuz bu çiftlikler belirli yörelerde değil, aksine hemen her bölgede mevcuttu. Nitekim daha İlkçağdan beri Anadolu›nun en ünlü atları bu çiftliklerde yetiştiriliyor ve civar bölgelere, özellikle güneydeki ülkelerle Akdeniz memleketlerine ihraç ediliyordu. Bu üretim, Anadolu'nun en başta gelen kırsal kazancını teşkil ediyordu. Osmanlı devletinde ise bu çiftlikler hâs ve zeamet toprakları üzerinde yer alabiliyor, ordunun at ve diğer gereksinmesi bu çiftliklerden sağlanıyordu (Tunçdilek, 1986). Yine geçmiş dönemler için yapılan çalışmalara bakıldığında, Erten'in (2012) çalışmasında Roma dönemi çiftlik yapıları ele alınarak araştırma sahası olan Olba antik kentindeki çiftlik yapıları araştırılmıştır. Buna göre, Olba'daki temel kırsal yerleşim modeli içinde bulunan "konut" ve "tarım toprağı" ikilisinin üçüncü unsuru ise, "mezar" olmuştur. Bu temel modelin açılımı, Olba'da çiftçilikle uğraşan arazi sahiplerinin kendi topraklarının içindeki konutlarda yaşadıkları, çiftlik yapıları içinde tarımsal üretimi sürdürdükleri; öldükleri zaman da ekip biçtikleri arazi içindeki mezarlara gömüldükleridir. Olba'nın Roma çiftlik yapılarının sahip oldukları topraklarda aile ölçeğindeki küçük tarımsal işletmelerin etkinlik göstermekte olduğunu düşünebiliriz. Olba'da elde edilen tüm arkeolojik veriler, kentin yaşamında tarımın önemli rolü olduğunu göstermektedir. Bu yaşam tarzı, mimariyi ve yerleşimi de doğrudan etkilemiştir. Böylece, özellikle tarım toprağının değerlendirilmesi ve korunması adına sıkı ve yoğun bir kent modelinden uzak durularak, çiftlik konutu odağında gelişen bir yerleşim dokusu seçilmiştir.

Bulut'un (2007), çalışmalarında çiftlik yapıları incelenmiş, bölgedeki çiftlik evlerinden bazıları küçük boyutlu ve niteliksiz duvar işçilikleriyle, bazıları da büyük boyutlu ve nitelikli duvar işçilikleriyle dikkat çektiği belirtilmiştir. Buna göre bazı çiftlik evleri avlu, depo, işlik birimleri, mezarları ve yaşam alanlarıyla daha kompleks bir yapı gösterirken Roma Dönemi çiftlik yaşamına da ışık tutarlar. Ancak, söz konusu örneklerin çoğunlukla uğramış oldukları yoğun tahribat, mimari yapılarının her zaman tam olarak anlaşılmasına olanak vermez (Bulut, 2007: 50). Benzer şekilde çiftliklerde hâkim olan ekonomik faaliyetlere göre çiftlik yerleşm-

elerinin yapıları ve eklentileri de şekillenmektedir. Örneğin zeytincilik faaliyetleri ile ilgilenen bir çiftlik evinde avlu içerisinde hem günlük ihtiyaçların giderilmesi hem de zeytinyağı üretimi için gerekli olan suyun karşılanmasına yönelik bir sarnıç beklenmelidir. Avlu, hasat mevsiminde çiftlik evine işlenmek üzere getirilen zeytin için geçici bir depo olmasının yanı sıra olumsuz iklim koşullarında ve gece hayvanlar için barınak olarak da kullanılmış olmalıdır. Dolayısıyla, çiftlik evinin iki bölümden oluşan birinci katı, işlik ve depolama birimlerinden oluşmaktadır. Alt katın işlik ve depolama birimlerini barındırıyor olması nedeniyle, ikinci katın çiftlikte yaşayan insanların tümüyle özel yaşam mekânlarını oluşturduğu düşünülmelidir (Bulut, 2007: 417).

Çiftliğe tekabül eden mülkün içinde inşa edilmiş bir veya birden fazla ev ve eklentileri çiftliğin iskân nüvesini meydana getirir. Ve çiftlik çok zaman bu merkezden idare edilir. Çiftlik içindeki ev ve eklentilerinin nevileri, her bir nevinin fonksiyonu, çiftliğin ekonomik faaliyetine göre ayarlanmış olarak bulunur. Meselâ, sadece hayvan besleyen bir çiftlikte, çiftlik sahibinin ikametine hizmet eden evden sonra, hayvanların barınması için ahırlar ve sundurmalar; hayvanların yem stoklarının muhafazası için samanlık, otluk ve ambar gibi tesisler yer alır. Ayrıca hayvancılık faaliyetinin daha geniş çaplı çiftliklerde hayvan mahsullerinin mamul ve yarı-mamul hale getirilebilmesi için tesis edilmiş binalar (süt, yağ, yoğurt ve peynirhane) bulunur. Bütün bu tesislerle, çiftlik adı altında bir iskân şekli teşekkül etmiş olur (Tunçdilek, 1967: 121). Özgür (2010)'de benzer çalışma yaparak çiftlik yerleşmelerinin görüntü ve büyüklükleri, ekonomik faaliyet türüne göre değişikliğe uğradığını vurgulamıştır. Mandıracılık yapılanlarda ahır sayısı artarken, standartlar yükselir. Tahıl üretenlerde birden fazla ambar, silo, kimilerinde değirmen bulunurken, pamuk üretim bölgelerindeki çiftlikler, daha küçük ve mütevazı görünümlüdür. Çiftlikler genişçe bir toprak mülkiyeti içinde inşa edilmiş bir ya da birden fazla ev ve eklentilerinden oluşur ki, bu yerleşme çekirdeği çiftliğin idare edildiği yerdir. Çiftliklerde toprağı işleyen işçilerin kaldığı binalar, samanlık, ambar, ahır ile mülk sahibinin daha konforlu evinden oluşan unsurlar gözlenmektedir (Özgür, 2010). Akış ve Başkan'ın (2009) çalışmalarında araştırma sahası olan Salihli'deki çiftlikler sahadaki ekonomik faaliyetlerin organize edildiği mekânlar olarak algılanmalıdır. Bu çiftliklere özellikle hasat mevsimlerinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden mevsimlik işçi göçü olmaktadır. Buna göre çiftliklerdeki genel yapı; çiftlik sahibinin evi, kâhya konutu, ahırlar, tarım alet ve makineleri için garaj, mevsimlik işçiler için barınma alanı şeklindedir (Akış ve Başkan, 2009: 50). Aynı şekilde çiftlik, çok geniş ve işleri aile fertlerinin başaramayacağı kadar büyük olduğu yerde, hariçten tutulmuş işçilerin ikameti için bir takım lojmanlar yer almaktadır

(Tunçdilek 1967: 121). Kızgut (2017) ise çalışmasında çiftliklerin farklı işlevlerinden bahsetmiştir. İyi korunmuş ve nitelikli mimari karakteriyle öne çıkan ve olasılıkla iki katlı olan yapı, kullanım şekliyle de üst katı çiftlik sahibi olan kişilerin yaşadığı konut, alt katı ise elde edilen ürünlerin stoklandığı depo olarak değerlendirilmiştir. Yapı, bir çiftliğin çekirdeğini oluşturması bakımından, bölgede bilinen ve "Kule-Çiftlik" olarak adlandırılan örneklerle birebir benzerdir. Kule çiftlik olarak adlandırılan bu yapıların salt konut ve depolama amaçlı olmadığı, çok katlı ve yüksek olmaları, ulaşım ağına hâkim konumları nedeniyle gözetleme ve/veya haberleşme gibi önemli bir işlevinin olabileceği de düşünülür (Kızgut, 2017: 5). Bunun yanı sıra, sadece büyükbaş ve küçükbaş hayvan üretimine dayanan çiftlikler de vardı. Başta Bursa yöresi olmak üzere Ege bölgesinin muhtelif yörelerinde saraya ait koyun üretim çiftlikleri ayrı bir üretim birimini meydana getiriyordu. Geçen yüzyıllarda coğrafi ortam şimdiki kadar tahrip edilmemiş olduğundan ve geniş step sahaları hemen hiç sürülmediğinden, step otları zengin ve verimli bir vejetasyon örtüsünü meydana getiriyordu. Nitekim geçen yüzyılın ortalarında Anadolu'da önemli araştırmalar yapmış P. De Tchihatcheff 19. yüzyılda Anadolu'nun step otlarının gayet yoğun ve bol olduğundan, bu potansiyele dayanılarak geliştirilmiş sürülerin İç Anadolu'da beslendiğinden söz etmektedir. Böylece kırın otsu potansiyeli büyük hayvan çiftliklerinin kurulmasını adeta teşvik ediyordu (Tunçdilek, 1986). Bahsedilen çiftlik yerleşmeleri ne yazık ki günümüzde eski önemini kaybetmiş ve sayı olarak da günden güne azalmaktadır. Bunların nedenleri arasında gençlerin kariyer hedefi ve yaşam tarzı ile hayattan beklentilerinin değişmesi, çiftliklerde aile işgücünün azalması ekonomide hizmetler sektörünün hızlı büyümesi ve artan iş gücü talebi, hızlı kentleşme ve yaşlı nüfusun çiftlik faaliyetlerine devam edememesi gösterilebilir (Akın vd., 2020: 50).

Çiftlik Yerleşmelerinin Tarihi Gelişimi

Geçmişten günümüze bakıldığında Türkiye'de çiftliklerin hem alan hem de sayıca azaldıkları görülmektedir. 18. ve 19. yüzyıllarda hemen hepsinde hayvan üretimi yapılan büyük çiftlikler bulunuyordu. Ancak 19. yüzyılda Trakya'nın Romanya ve Bulgaristan'dan gelen göçmenlerle adeta işgal edilmesi ile büyük çiftliklerin çoğu göçmenler tarafından satın alınarak aralarında parsellenmiş ve eski çiftliklerin yerinde bir takım köyler doğmuştur. Bu durum daha sonraki yıllarda Marmara bölgesi, Ege bölgesi ve İç Anadolu bölgesindeki çiftliklerin de ortadan kalkmasına neden olmuştur. Çiftlik yerleşmelerini Orta Çağ Avrupa'sında ve birçok farklı uygarlıkta görülen ve bir toplumsal yapılanma olan feodaliteye benzetmek mümkündür. Bu sistemde, toprak sahipleri genel-

likle soylulardan ve derebeylerden oluşur, arazileri krallardan ya da merkezi otoritelerden kiralar veya alırlardı. Sahip oldukları toprakları köylülere vererek hizmet ve vergi talep ederlerdi. Çiftlik yerleşmeleri, bu büyük araziler üzerinde tarım faaliyetlerinin yapıldığı, üretimin gerçekleştirildiği yerlerden oluşurdu. Feodalite adı verilen aslında çiftlik yerleşmelerinin olduğu bu yerleşmeler, ekonomik ve sosyal hayatın merkezi konumundaydı. Köylüler, toprak sahiplerine karşı bağımlı olur, onların belirlediği koşullarda çalışmak zorunda kalırlardı. Ancak bu çiftliklerde toprak sahipleri kazanırken, köylüler daha düşük kazançları nedeniyle toplumsal eşitsizliğin olmasına neden olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminin geleneksel kırsal ekonomisinde çiftlik yerleşmeleri ve ilk olarak Halil İnalcık tarafından ortaya çıkartılan, çift hane sistemi önemli tarımsal yapıları oluşturmaktadır. Toprak kullanımı, vergilendirme ve sosyal açıdan bu sistemler büyük etkilere sahiptir. Bu yerleşmeler genellikle tarım arazilerinin işlenmesi, vergi toplanması ve ekonomik üretimin sağlanması amacıyla yapılmıştır. Osmanlı döneminde çiftlik yerleşmesinde de feodal yapının benzeri görülmektedir, genellikle toprak sahibi zengin aileler veya devlete ait büyük arazilerden oluşmuştur ve toprak düzenlenmesinde önemli bir paya sahiptir. Bu topraklarda genellikle buğday, arpa, pamuk, pirinç gibi ürünler yetiştirilirdi. Tarımsal ürün üretiminin yanında bu çiftliklerde, sığır, koyun, keçi gibi hayvanlar da yetiştirilirdi. Bu topraklar ya çiftlik ya da tımar olarak verilirdi. Tımar sahipleri askeri hizmet karşılığında vergiden muaf olma gibi avantajlara sahip olurlardı. Çiftlik sahipleri de toprağı işleyerek tarımsal üretimi gerçekleştirir, vergi öder ve bunun sonucunda gelir elde ederlerdi. Bu çiftlikle genellikle büyük araziler olduğu için tarımsal ürünleri çiftlik sahipleri köylüler ve işçilerle birlikte gerçekleştirir vergi ödemelerinin yanında burada üretilen ürünlerin bir kısmını da devlete vergi olarak verirlerdi. İşçiler çiftlik sahibine bağımlı olur, düşük bir ücret veya tarım ürünü karşılığında çalışırlardı. Köylüler ise, çiftlik sahibine yıllık vergi ya da kira ödemesi gerçekleştirirlerdi. Osmanlı İmparatorluğu'nda çift hane sistemi de çiftlik sistemi gibi vergilendirme politikalarının sonucunda oluşmuştur. Her iki sistemde tarımsal ekonomide belirleyici unsurlar olmuşlardır. İnalcık, "Köy, köylü ve İmparatorluk adlı yayınında, eski tahrir defterlerinde geçen "hane-ba-çift" kavramlarının çift haneyi kastettiğini belirtir. Çift hane sistemini tımar sisteminden ayıran en belirgin özellik, bu sistemde askeri hizmet için toprak veya gelir kaynaklarına karşılık verilmez, belli miktarda vergi ödemesiyle askeri hizmet verilirdi. İnalcık, çift hane sisteminin, küçük bir köyün hane halkının bir çift öküz ile birlikte üretim yapabileceği bir toprağının olduğu üretim biçiminden bahseder. Bu sistemin uzun yıllar tarımsal ekonomide çok büyük etkileri olduğunu söyleyen İnalcık, çalışma alanının da içerisinde yer aldığı Akdeniz Bölgesi için kuru ziraat tarımında çift hane sisteminin

önemli etkileri olduğunu belirtmiştir. Sonuç olarak yukarıda bahsedilen feodalite, çift hane, tımar gibi sistemlerin çiftlik yerleşmelerinden farkı ise, çiftlik yerleşmelerinin askeri hizmete katkı vermek yerine daha çok tarım ve gelir elde etme üzerine odaklanmıştır. Böylece çiftlik yerleşmeleri vergi geliri sağlayarak, doğrudan askeri hizmet için var olan bir yapılanma değildir. "Köy, Köylü ve İmparatorluk" yayınında "Türkiye'mizin ana ekonomik karakteri ve sosyal yapısını Osmanlı Dönemi belirlemiştir". İnalcık'ın söylediği gibi Türkiye'deki çiftlik yerleşmelerinin tarihi oldukça köklü bir geçmişe sahiptir. Osmanlı döneminde çiftlikler, genellikle toplumsal ve ekonomik yapı üzerinde belirgin bir yere sahiptir. Genellikle tarım ürünlerinin yetiştirilip, vergi gelirlerinin sağlandığı arazilerdir. Bu da zamanla arazi sahiplerinin zenginleşmesine köylünün ise düşük ücretler kazanması nedeniyle giderek arazi sahibine bağlı kalmasına neden olmuştur. Cumhuriyet dönemiyle birlikte tarım politikaları ve toprak reformları önemli bir değişimi beraberinde getirmiştir. 1930'lu yıllarda yapılan tarım reformları ile, toprakların parçalanması ve köylüye dağıtılması gibi politikalar uygulanmıştır. Bu dönemde çiftliklerin yapısı ve işleyişi de değişim göstermeye başlamıştır. Köylüye dağıtılan topraklarla, küçük aile işletmeleri şeklinde çiftlik yapılanması ortaya çıkmaya başlamıştır. 1950 ve 1960'lı yıllarda ise traktörün kullanımının tarım alanlarında yaygınlaşmasıyla birlikte büyük bir gelişme ve değişme yaşanmaya başlamıştır. "1939'da 3200 traktör varken 1959'da bu rakam 44.000'e ulaşmıştır" (İnalcık, 1990: 1). "Traktörler ekili alanların genişlemesinde çok önemli rol oynadılar. Bir çift öküz ile 5- 10 hektar toprak ekilebilirken, bir traktör ile 75 hektara kadar toprak ekilebiliyordu" (Pamuk, 2018: 228). Türkiye'deki çiftliklerin gelişimi, ülkenin tarımsal geçmişi ve tarım politikalarının yanı sıra ekonomik, sosyal ve teknolojik faktörlerden etkilenerek tarımsal yapıda belirgin değişimlere yol açmıştır. Günümüzde de çiftlik yerleşmeleri tarım sektörünün önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu yerleşmeler, genellikle tarım alanlarının işlendiği, hayvancılığın yapıldığı ve tarımsal üretimin yapıldığı yerlerdir. Bu yerleşmeler, farklı büyüklükteki işletmelerden küçük aile işletmelerine kadar çeşitlilik göstermektedir. Türkiye'de çiftliklerin büyük bir kısmında buğday, arpa, pamuk, mısır, sebze ve meyve gibi ürünlerin tarımı yapılmaktadır. Hayvancılık yapılan çiftliklerde ise sığır, koyun, keçi, tavuk gibi hayvanların yetiştiriciliği yapılmaktadır. Günümüzde çiftliklerde teknoloji kullanımı oldukça yaygın olduğu için modern tarım yöntemlerinin uygulandığı görülmektedir. Bu tekniklerin başında, sulama sistemleri, gübreleme ve ilaçlama yöntemleri ve tarım makineleri gibi teknolojilerinin yaygın olarak kullanımı gelmektedir. Büyük ölçekli tarım işletmelerinin yanında, küçük ölçekli aile işletmelerinin de önemli olduğu yerleşmelerde özellikle yöresel ürünlerin ve organik tarımın ön planda olduğu görülmektedir. Özellikle son yıllara bakıldığında sürdürülebilirlik

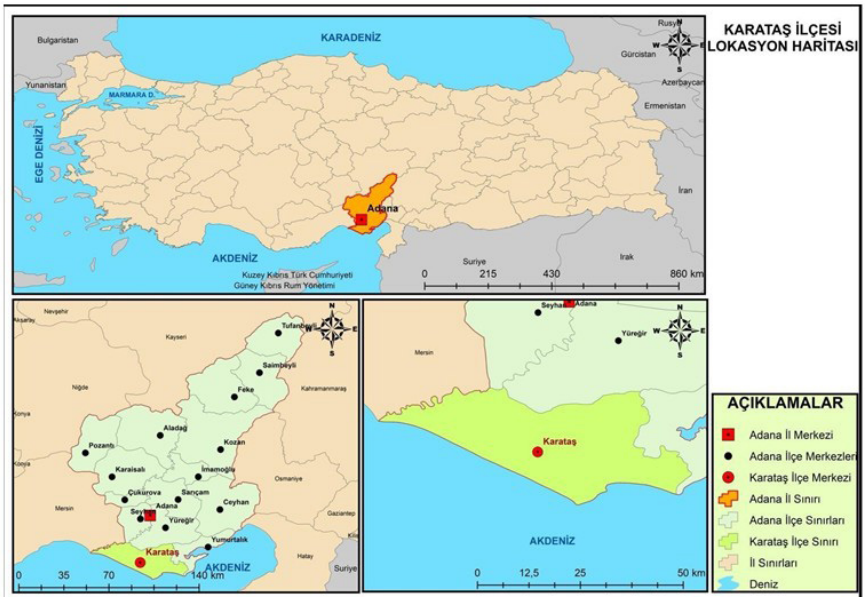
ve organik tarım gibi konular önem kazanmıştır. Yine son yıllarda yaşanan küresel çevre sorunları nedeniyle çevre dostu tarım uygulamaları, kimyasal kullanımının azaltılması ve doğal kaynakların korunması önem verilen konular arasında bulunmaktadır. Küresel iklim değişikliği başta olmak üzere, su kaynaklarının azalması, pazarlama sorunlarının artması gibi nedenlerle çiftlik sahiplerinin zor durumlar yaşaması da en güncel sorunlar arasında bulunmaktadır. Çiftliklerde yaşanan bu sorunların yanında son dönemde yaşanan tüm dünyayı ve ülkemizi de etkileyen pandemiyle birlikte çiftlik yerleşmeleri insanların zamanlarının çoğunu geçirdiği ikinci evleri konumunda da olmaya başlamıştır. Adana genellikle pamuk, buğday, mısır, üzüm, narenciye, sebze ve meyvelerin yetiştirildiği arazilere sahiptir. Bölgede hayvancılıkta yaygın bir şekilde yapılmaktadır. Bunların başında, sığır, koyun, keçi gibi hayvanlar gelir. Eskiye göre günümüzde bu iki faaliyet birlikte çok az yapılmaktadır. Genelde arazilerde ya sadece tarımsal ürün yetiştiriciliği ya da hayvansal ürünlerin elde edildiği hayvancılık yapılmaktadır. Buradaki çiftlik yerleşmelerine bakıldığında ağırlıklı olarak tarımsal ürün yetiştiriciliğinde yoğunlaşıldığı görülmektedir. Modern tarım teknikleri, sulama sistemleri ve tarım makinelerinin kullanımı yaygındır. Büyük tarım alanlarında genellikle endüstriyel tarım yapılmaktadır. Küçük aile işletmelerinde ise genellikle yöresel ürünler yapılmaktadır.

Adana hem iç piyasada tüketilen ürünlerin hem de ihraç edilen ürünlerin üretilmesinden dolayı tarım sektöründe önemli bir konumda yer almaktadır. Ancak diğer sektörlerde olduğu gibi tarım sektöründe de Adana'da bulunan çiftlikler su kaynaklarının giderek azalması ve pazarlama sorununun yaşanmasından dolayı büyük zorluklarla karşı karşıyadır. Adana'nın Karataş ilçesinde ise tarımsal üretimin çok yoğun olduğu görülmektedir. Karataş ilçesinin tarihine bakıldığında da tarıma dayalı bir yaşam tarzını benimsemiştir. Coğrafi konumu nedeniyle çiftlik yerleşmelerine oldukça elverişli özelliklere sahiptir. Günümüzde de tarımda önemli merkezlerden birisi olmaya devam etmektedir. Bölgenin tarımsal üretiminde özellikle narenciye önemli bir yer tutmaktadır. Narenciyenin yanı sıra buğday, mısır ve pamuk yetiştiriciliği de önemlidir. Hayvancılıkta ise bölgenin diğer bölümlerinde olduğu gibi yine yaygın olarak sığır yetiştiriciliği ve küçükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Günümüzde modern tarım tekniklerinin yaygın olarak kullanılması ülke ekonomisine olumlu katkıda bulunmasını sağlamaktadır. Ancak burada da bölgenin diğer yerlerinde olduğu gibi çiftçiler su kaynaklarının azalması, gübre fiyatlarının artması ve pazarlama sorunları ile karşı karşıyadır. Sonuç olarak geçmişten günümüze tarımsal üretimde önemli bir paya sahip olan Karataş ilçesi, narenciye tarımı başta olmak üzere ülke ekonomisine katkısından dolayı tarımsal üretimdeki potansi-

yelini arttırmaya yönelik üretim faaliyetlerine devam etmektedir.

ARAŞTIRMA ALANI

Araştırma sahasını içerisinde bulunduran Çukurova, Türkiye'nin düz arazilerinden deniz seviyesine yakın olan en büyük kıyı ovasıdır. Toros dağlarıyla çevrelenen Adana ilinin bir ilçesi olan Karataş ilçesi, Akdeniz Bölgesi'nin Doğu Akdeniz Bölümü'nde ve kıyı kesiminde yer almaktadır. Araştırma sahası olan Karataş ilçesi, Adana ilinin güneyinde yer almakta, Adana şehir merkezine yaklaşık 50 km mesafede bulunmaktadır. Araştırma sahası olan Karataş yerleşmesi, 36°34' kuzey enlemi ile 35°34' doğu boylamı üzerinde bulunmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Araştırma Sahasının Lokasyonu

Araştırma sahasının kuzeyinde Seyhan ve Yüreğir ilçeleri, batısında Akyatan Lagünü, doğusunda Ağyatan Lagünü yer almaktadır, güneyinde ise Akdeniz ile sınırlıdır. Araştırma sahası olan Karataş ilçesi topraklarının genellikle Seyhan Nehri'nin ağız kısmında yer alması önemli bir tarımsal alan olmasını ve bu nedenle de çiftlik yerleşmelerinin bu alanlarda kurulmasına imkân vermiştir. Araştırma sahasının bulunduğu ve coğrafi konumu önemli olan ilçenin sınırları içerisinde 43 mahalle yer almaktadır. Bu mahallelerin birçoğunda yoğun olarak tarım faaliyetleri yapılmaktadır. İnceleme alanı olarak belirlenen örnek çiftlikleri ilçenin farklı alanlarından ve farklı fonksiyon özelliklerine sahip çiftliklerden belirleyerek, fonksiyonel gelişim süreçleri açısından kapsamlı bir bakış

açısı sunulması hedeflenmiştir.

BULGULAR

Belirli bir bölgedeki arazilerin kullanımı ve mevcut arazilerden ne şekilde faydalanıldığı fiziki ve beşeri çevre şartlarına bağlı olarak bölgeden bölgeye veya yöreden yöreye değişmektedir. Düz ve düze yakın topoğrafyalarda tarım alanları daha geniş ve kesintisiz bir yayılış gösterirken, engebeli sahalarda bu alanların oldukça daraldığı ve dağınıklaştığı görülmektedir. Her ne kadar arazi kullanım türleri üzerinde topoğrafik unsurlar etkili olsa da yöre sakinlerinin sahip oldukları kültürel birikimler ve faaliyetler arazi kullanım türlerini önemli ölçüde değiştirmekte ve şekillendirmektedir. Karataş ilçesinde makro düzeyde arazi kullanım oranlarına göre dağılım yapıldığında, en büyük payın, tarımsal alanlara ait olduğu görülür. Toplam arazinin en yüksek arazi kullanım türü %75,44 ile tarımsal alanlardan ibarettir. İlçenin diğer arazilerini ise %18,79 sulak alanlar ve su kütleleri, %4,65 orman ve yarı doğal alanlar ile %1,12 oranı ile yapay bölgeler oluşturmaktadır (Tablo 3.3, Grafik 3.1).

Tablo 1. *Karataş İlçesi Arazi Kullanımı Oranları (2024)*

Katman	Alan (ha)	**Yüzde (%)**
Tarımsal Alanlar	65341,08	75,44
Sulak Alanlar	8360,19	9,65
Su Kütleleri	7917,52	9,14
Orman ve Yarı Doğal Alanlar	4027,34	4,65
Yapay Bölgeler	969,01	1,12
Toplam	86615,14	100

Kaynak: *Tarım ve Orman Bakanlığı Corine (2018) Projesi'nden*

Araştırma sahası olan Karataş Seyhan ve Ceyhan nehirlerinin taşıdığı verimli alüvyonlarla birden fazla ürün yetişmesine olanak sağlayarak ülke ekonomisine büyük katkılar sağlamaktadır. Tunçdilek'in Kır İskânı kitabında bahsettiği gibi köy-altı iskân şekillerinden olan çiftlik yerleşmelerinde, Karataş İlçesi'nde örneklem olarak belirlenen 3 çiftlik yerleşmesinden elde edilen veriler açıklanmıştır. Bu çiftlikler: Doğru Tarım İşletmesi, Atayurdu Çiftliği ve Nur Hanım Çiftliği'dir. Araştırma yapılan çiftliklerde ortak olan fonksiyonel değişimin daha çok ürün değişimi olduğu gözlemlenmiştir. Doğru Tarım işletmesinde ise hem ürün değişimi hem de tarımın yanı sıra süt ve süt ürünleri elde edilen hayvancılık fonksiyonunun da eklendiği görülmüştür. Bu değişimin en önemli olan ürünü ise Çukurova'da çok eski yıllarda yapılan pamuk

tarımının artık neredeyse hiç yapılmamasıdır. "Sulama projesi öncesinde bölgede %75 olan pamuk üretim alanı, sulamanın ilk yıllarında artmış ve 1960'lı yıllarda %90'lar düzeyinde olmuştur (Yurdakul ve Emeksiz, 1994: 35). Ancak 1974 ve 1975 yıllarında görülen Beyaz Sinek (Bemicia tabaci Genn.) salgını nedeniyle maliyetlerdeki yükselme ve verimdeki azalma, pamuk üretiminde kararlılığı azaltmış ve bunun sonucu olarak bölgedeki ekiliş oranı hızla gerilemiştir (Şengonca ve Yurdakul, 1977). Çiftçilerin bu sorunla mücadele etmesi elde edilen geliri olumsuz etkilemesi nedeniyle ürün değişikliğine gitmeye zorlamıştır. Örneklem çiftliklerinde konuştuğumuz çiftçilerin deyimiyle "Adana'nın pamuk ağaları" tarihe karışmıştır. Bu olumsuz durumlardan dolayı ikinci ürün projesiyle birlikte ekonomik katkılarla birlikte soya ve mısır yetiştiriciliği teşvik edilmiş ve örneklem çiftliklerinin ikisinde de mısır üretiminin ön planda olduğu görülmüştür.

Doğru Çiftliği

Türkiye'nin çeşitli iskân şekillerinden olma özelliğini hala koruyan çiftlik yerleşmelerinden birisi olan Doğru Çiftlik Tarsus'un güneyinde Adananın Karataş ilçesi Tuzla Tabaklar mahallesinde bulunmaktadır. Dört kuşak boyunca tarım yapılan, 110 yıllık bir geçmişi bulunan çiftlik üretime 1909 yılında ailenin dedesi olan KK1'in araziyi satın almasıyla başlamıştır. Hiç okula gitmemiş olan KK1 18 yaşından sonra kendi kendisine okuma yazma öğrenmiştir. KK1 bir bahar ayının çok kurak geçmesi nedeniyle tarlanın ortasına kadar su kanalları açtırmıştır. Evin tek oğlu olan şu an 80 yaşındaki KK2'yi okuması için Ankara TED Kolejine göndermişlerdir. Ancak baba hastalanınca 1969 yılında Adana'ya dönerek çiftliğin başına geçmiştir. Daha sonra KK2'nin iki oğlu işletmenin başına geçerek üretim faaliyetlerini sürdürüyorlar. Son olarak KK2'nin küçük oğlu KK3'ün büyük kızı KK4 de perakende bölümünde işe başlayarak İşletmenin nesilden nesile devam etmesini sağlamıştır. KK2 50-60 yıl öncesine bakılmasına gerek olmadığını 20 yıl öncesinin tarımıyla bile günümüzdeki tarımın aynı olmadığını aktardı. Türkiye'nin en önemli tarım arazisi olan Çukurova'nın dünyada gezdiği birçok yerden daha fazla tarıma elverişli olduğunu, üç tarafının Seyhan, Ceyhan ve Berdan çayı ile kaplı olduğunu söylerken eskiden arazinin bulunduğu yerin oldukça çorak bir arazi olduğunu ve Seyhan nehrinden araziye su getirerek pamuk ektiklerini anlattı. Damlama sistemi ile 1946 yılında traktörün ilk defa bu araziye getirtildiğini belirtirken ovanın oldukça verimli olduğunu ve insanların oldukça çalışkan olduğunu bu nedenle tarımın daha da iyiye gideceğini umut ettiğini söyledi. Babasından sonra çiftliğin başına geçerek ikinci nesli temsil ettiğini belirtirken, aslında ilk zamanlara gi-

dildiğinde 1 dönüm bile arazilerinin olmadığını babasının başka illerden küçükbaş hayvan getirerek bundan elde ettikleri ürünleri satıp bu ürünlerden elde ettikleri para ile arazileri zamanla satın alarak tarım işletmesine girdiklerini bu süreçte annesinin de babasına çok fazla destek olduğunu belirtti. Kendisinden sonra ise iki oğlunun ve torunlarının da işletmede çalışmaya başladıklarını ve dördüncü nesle ulaştıklarını anlattı. KK2 ailenin tek oğlu olmasına rağmen hiç bir zaman babasının onu çiftlikte çalışmak için zorlamadığını ancak onun hastalanmasıyla döndüğünü anlatarak kendisinin ve çocuklarının da işletmede çalışmaları için hiçbir baskıda bulunmadığını hepsinin yurtdışında okumasına rağmen hepsinin geri dönerek çiftçilik işleriyle uğraşmaya başladıklarını ve bu işlerin ailelerinde bir tutku olduğunu söyledi. Günümüzde çiftçilikle uğraşan ailelerin yok olmasına ise, eskiden toprak ağalarının olduğunu ama giderek ikinci üçüncü nesillerin telefon çiftçiliği yapmaya başladığını ve "Tarlada izi olmayanın harmanda yüzü olmaz" atasözünü hatırlatarak, örneğin pamuk ürününün üç gün tarlaya gidilmezse küseceğini bu nedenle tarlaya sürekli gidilmesi gerektiğini kendisinin de küçüklüğünde babasının atla her gün tarlayı gezdiğini bunları görerek büyüdüğü için kendisinin ve ailesinin de aynı geleneği devam ettirerek bu günlere geldiklerini ve bunu devam ettiremeyen çiftliklerin yok olduğunu belirtti. Bu nedenle büyük çiftliklerin satıldığını, dağılıp parçalandığını anlattı. Üçüncü nesli temsil eden KK2'nin oğlu KK3 çiftliğin hem tarım hem de hayvancılık işletmesi olduğunu anlatırken, aile çiftçiliğinin sürdürülebilirlik olması için oldukça önemli olduğunu anlattı. Aile çiftçiliğinin iş bölümü doğru yapıldığı sürece şirketlerden daha iyi kazanç elde edilebileceğini anlatırken FAO'nun da bunu önerdiğini anlattı yine aynı şekilde Hollanda da özellikle aile çiftliklerinin hatta çiftliğin içerisinde yaşamın da devam ettiği çiftliklerdeki başarının daha büyük olduğunu belirtti. Evlerin yaşamın çiftliklerin içerisinde olmasının bitkilerin hayvanların canlı olduğunu ve bu canlılarla eksiklerini, ihtiyaçlarını anlayabilmek için her an bir arada olmak, onlarla yaşamak gerektiğini söyledi. Ayrıca kitapların, bilgilerin çok önemli olduğunu ancak tecrübelerin çiftliklerin gelişmesinde çok daha önemli olduğunu anlattı. Yine üçüncü nesli temsil eden KK3 aile çiftçiliğinin emanete sahip çıkmak olduğunu bu nedenle aldığımızdan daha fazlasını üstüne koyarak bir sonraki nesile aktarmak olduğunu söyledi. Doğru Tarım İşletmesi narenciye bahçesi, mısır tarlası ve yonca tarlası ile faaliyetlerine başlamıştır. 5600 dekar olan arazinin 2000 dekarlık alanı narenciye bahçesi, geri kalan kısmı tarla bitkileri olarak kullanılmaktadır. 17 farklı türü bulunan narenciye tamamen ihraç edilmektedir. Tarlalar 430 m'lik pivot sulama sistemiyle otomatik sulanmaktadır. Pivot sulama sistemi sayesinde tarlanın her tarafı birden fazla olan su kanallarıyla eşit miktarda sulanmaktadır. Aynı zamanda bilgisayar sistemine bağlı olduğu için veriler gi-

rildiğinde kendiliğinden sulama işlemi başlamakta ve tekrar sona ermektedir. Bu sistemden önce ise tarlanın tüm etrafını saran sulama kanalları sayesinde sulama işlemleri yapılmaktaydı. Doğru çiftlik sahiplerinden olan üçüncü kuşak KK3, bu sulama kanallarını ilk yaptıran kişinin dedesi olduğunu belirtti. Mısır ve yoncalar daha çok, arazinin içerisinde bulunan silaj çukurlarında hayvanlara yem yapılması için ekilmektedir. Yoncalar beşinci yıllarının sonunda sökülerek yerine buğday ekimi yapılmaktadır. Süt üretimi yapılan çiftlikte ineklerin süt üretmesinde çok önemli yeri olan mısırdan yem elde etmek için silaj havuzlarında elde edilen mısır silajları kendi yetiştirdikleri mısırdan elde edilmektedir. Yetiştirilen bu bitkisel ürünler sıvı gübre çukurunda hayvanlardan alınan gübrelerin sıvısıyla sulama sistemi ile gübrelenmektedir. İneklere yem olarak yetiştirilen bitkiler ve narenciye bahçesi için yine ineklerin kendisinden elde edilen sıvı gübreler tarlalarda kullanılmaktadır. Doğru Tarım İşletmesi'nde hayvancılık faaliyetleri ilk olarak 2011 yılında ABD'den getirilen 200 tane düve ile başlamıştır. 90 bin m^2'lik alanın 60 bin m^2'si kapalıdır. İşletmede toplam 1650 büyükbaş bulunmaktadır. Bunlardan 800 tanesi sağmal durumdadır. Günlük 25 bin ton süt elde edilmektedir. Bunun %5'inin perakende pastörize olarak ve çiğ süt olarak migros, groseri gibi zincir marketler ile Adana-Mersin olmak üzere evlere dağıtımı yapılmaktadır. İşletmede 4 ahır ve bunların içinde 8 adet padog bulunmaktadır. Her padog'un içerisinde 104 hayvan bulunabilmektedir. 4 ahırın dışında 1 açık düve ahırı, 1 kapalı düve ahırı, 2 buzağılık, 1 hastane, 1 buzağı sosyalleşme alanı, 1 genç düve ahırı, soğuk hava deposu, 1 sağımhane ve yem deposu bulunmaktadır. Süt tüketiminde artışlar yaşanması, daha fazla inek yetiştirilmesine ve bu da inekler için daha fazla yeme ihtiyaç duyulmasına neden olduğu için, arazinin kullanılmayan kısımlarında yeni açılan mısır ve yonca silaj çukurları bulunmaktadır. Sağımhanede aynı anda 40 inek günde üç defa sağılabilmektedir. Sağım yapıldıktan sonra elde edilen süt çiftliğin içerisinde bulunan soğuk hava depolarında korunmaktadır. Ahırlar yataklı sistem değil, hayvanların kendisini doğal ortamında hissetmeleri amacıyla İsrail modeli olan açık topraklı sistemdir. Hayvan başına ortalama 20 m^2 alan bulunmaktadır. Tamamen hava sirkülasyonu sağlamak ve içerideki amonyak kokusunu yok etmek amacıyla ortalama yükseltisi 14m'dir ve her hayvanın bulunduğu yerde fan bulunmaktadır. Hayvanların serinlemeleri duş ve kan dolaşımının sağlanması için fırçalar bulunmaktadır. Bu modern ahır sayesinde eskiden ahırların yakınlarında bulunan evleri, insanları rahatsız edebilecek olan kokuların olmaması, çalışanların ve ziyaretçilerin çok rahat dolaşabilmesini sağlamıştır. İneklerine sevgiyle baktıklarını belirten KK3, ahırın girişine astıkları "The princess sleeps here, do not disturb" tabelası ile hayvanların uyuma alanında rahatsız edilmemelerini istemektedir. Bu da ineklerine ne kadar değer verdiklerini göstermekte-

dir. İneklerin rahat hareket edebilmeleri için, ahırların içerisi oldukça geniş tutulmuştur. İşletmede doğan erkek buzağılar 6 ay boyunca dişilerle birlikte besleniyor daha sonra ayrılıyorlar. Ancak bazen yerin kısıtlı olmasından dolayı erkek buzağılar 60 gün sonra satılmaktadır. Dişi buzağılar doğumdan itibaren 75 gün boyunca mama ile beslenip, küçük gruplar halinde sosyalleşme padoglarına alınmaktadır, daha sonra sırası ile genç düve ahırına, genç gebe düve ahırına ve doğum yaptıktan sonra da sağman ahırına alınmaktadırlar. İşletmede toplam 89 kişi çalışmaktadır. Bunlardan beşi Adana Merkez ofiste bulunmaktadır. Ziraat mühendisi, çiftlik ustası ve onun işçileri, her bahçede yatılı kalan bekçiler, genel koordinatör, her birimin amiri bulunmakta ve işçilerin konaklaması için lojman bulunmaktadır. Geçici olan işçilerin sayısı her sene değişiklik göstermektedir. Modern yöntemlerle sağılan ineklerden elde edilen sütler dolum tesislerinden alınarak pazar alanlarına günlük olarak dağıtımları yapılmaktadır.

Atayurdu Çiftliği

Atayurdu Çiftliğini çiftlikte yaşayan 1954 doğumlu KK5 Hanım tarafından işletilmektedir. KK5 Hanım'n yörük olan dedesi yerleşik düzene geçmek isteyince, o dönemlerde devletin araziyi işleyene yerleşme imkanı sunmasıyla çiftçilik yapmaya başlıyor. Adana Karataş ilçesi Yüzbaşı mevkiinde bulunan çiftlik dede ve babası zamanında bahçelerin olmaması nedeni ile sırta ekim yapılarak üretime başlamıştır. Deniz kıyısına oldukça yakın bir mesafede bulunan çiftlikte taban suyunun yüzeye yakın olması ve tuzlu deniz suyunun karışmış olmasından dolayı bitki kökleri zarar gördüğü için yükseltme yapılarak ekim yapılıyordu. Çiftlik genelde kiraya verme yöntemiyle işletiliyor. Çiftliği kiralayanlar ekim, bakım ve hasat işlemlerini gerçekleştirdikten sonra çiftlikte kullanmış oldukları araziyi KK5 Hanım'a tekrar teslim etmektedir. Toplam 660 dönüm olan arazide Çukurova yöresindeki diğer çiftliklerde olduğu gibi eskiden buğday ve pamuk tarımı yapılırken günümüzde, mısır, mandalina, limon, karpuz gibi ürünlerin üretimi yapılmaktadır. KK5 Hanım, 2020 yıllarında pamuk tarımının oldukça yüksek bir maliyet gerektirdiği için üretiminin bırakıldığını belirtiyor. O dönemde yılda iki ürün yetiştirildiğini bunlardan birinci ürün olarak buğday, ikinci ürün olarak ise soya, mısır ya da pamuk ekildiğini belirtti. Ayrıca çiftlikte karpuz, kavun, domates, patlıcan, biber gibi ürünlerin bulunduğu küçük sera alanları bulunmaktadır. Seralar havaların ısınmasıyla birlikte üstlerinden delikler açılarak, havaların iyice ısınmasıyla tam olarak açılmasıyla erkenci karpuzların yetişmesine ve ilk karpuzun Tuzla'da çıkmasını sağlamaktadır. KK5 Hanım, narenciyenin yanı sıra şeftali, nektarin ve nar gibi ürünlerin

de ekildiğini ve sayılarının çoğaldığını belirtti. İlk traktörlerinin paletli traktörlerin olduğu çiftlikte arazinin ağır toprak olmasından dolayı o zamanlar çok fazla verim alınmasa da yeterli üretim yapıldığını anlatan KK5 Hanım zamanla çift çeker traktörlerin ve günümüzde dört çeker traktörlerin kullanıldığını ancak ürünlerden elde edilen verimin eskisi kadar sevindirici olmadığından bahsetti. Şubat ayı don olayı olduğu için ekim yapılmıyor. Mart ayında narenciye uyandırılarak, ilaçlama, budama gibi bakımlarının yapıldığı, erkenci narenciyenin dokuzuncu ayda hasat edildiği ve on birinci aya kadar devam edildiği belirtiliyor. Sulama hava sıcaklığına göre değiştirilerek damlama yöntemleriyle yapılıyor. İhraç edilecek ürünlerin ilaçlanmadığı ilaçlama yapıldığı taktirde geri döndüğü belirtildi. Çiftlikte çalışan işçilerin eskiden huğlarda ve gümelerde kalındığını, hasat zamanı 70-80 işçinin olduğunu anlatan KK5 Hanım makineli tarıma geçildikten sonra işçi sayısının azaldığını artık çadırlarda kaldıklarını ve genellikle Suriyeli nüfusun olduğunu belirtti. Çiftlik sahibinin evi, ustaların evi, sundurma, damlama sistemi ve köpeklerin evlerinin bulunduğu çiftlik yerleşmesinde üretim genellikle pazarlama amaçlı yapılmaktadır. Çiftlik sahibi KK5, çiftlik işleriyle ilgilenmeye başladıktan sonra tüm işleri kontrol edebilmek için çiftlikte yaşamaya başlamıştır. Bu nedenle barınma ihtiyacını karşılamak için eski çiftlik evlerinden farklı olarak günümüzde yaygın olarak kullanılan prefabrik ev tercih edilmiştir. Köpekleri çok seven KK5, sokakta kaza geçiren veya hasta olan köpeklere yardım edebilmek için iki tane karşılıklı oldukça modern ve bakımlı köpek evleri yaptırmıştır. Tarım makinelerinin olduğu alanda hem yeni hem de antika sayılabilecek tarlanın ilk zamanlarından kalma tarım aletleri bulunmaktadır. Su kuyusu eski sulama sistemlerine göre oldukça modern, bilgisayar ile ayarlamaları yapıldığında otomatik zaman ayarıyla açılıp kapanabilen bir sisteme sahiptir. Ayarlamaların yapıldığı ve otomatik olarak tüm tarlanın sulanabildiği bir sistem bulunmaktadır. Eskiden daha yaygın olarak kullanılan pulluk tarlada makineli tarıma geçtiklerinde toprağı işlemek amacıyla küçük traktörlerle kullanılmaya başlanmış, KK5 Hanım şimdi kullanılmasa da eskilerden hatıra olması için çiftlikte muhafaza ettiklerini söylemiştir. Yine tarlanın ilk zamanlarında tohumların ekilmesi için kullanılan hendek kazıcı çiftlikte bulunmaktadır. Tarım ilaçlama faaliyetleri traktöre takılan bu makinayla yapıldığı için, kısa sürede arazinin büyük kısmı ilaçlanabilmektedir. Toprağı işlemeye hazır hale getirmek için kullanılan makine zamandan tasarruf edilmesinde oldukça etkili olmaktadır.

Nur Hanım Çiftliği

Adana Karataş ilçesinde bulunan aile çiftliğini üçüncü jenerasyon olarak KK6 kardeşi KK7 ile birlikte işletmektedir. Lakapları Canperi olan ailenin babası, pamuk tüccarı olduğu için çiftliği satın alarak pamuk yetiştiriciliğiyle üretime başlamışlardır. Çiftliğin ilk zamanlarında hayvancılıkta yapılmaktadır. Ancak günümüzde Avrupa Birliği uyum yasasından dolayı iyi tarım ürünleri yetiştirmek amacıyla sadece tarımsal üretim yapılmaktadır. Aile Adana merkezde yaşamakta çiftliğe gidiş geliş yapmaktadırlar. Bu nedenle çiftlikte bulunmaları gereken süre boyunca konakladıkları bir ev, personelin konaklayabildiği yatakhane, oturma odası, makine parkı, sulama sistemleri, sulama sistemleri, banyo ve mutfak odaları bulunmaktadır. Bunların yanında mısır ekimi için mibzar, tarla ekimi için köten, kanal pulluğu ve traktör gibi makine ve aletler de bulunmaktadır. Çiftlikte daimi yaşayan ve artık aileden sayılan ve çiftliğin kurulduğundan beri orda bulunan bir aile konaklamaktadır. Bu ailenin dışında hasat zamanlarında 70-80 kadar işçinin geldiği, bu işçilerin Bingöl'den gelen işçiler olduğu ve çiftliğe yakın Sarıhamzalı köyünde konakladıkları belirtildi. 4,5-5 bin dönüm alanı olan çiftlikte üretimi yapılan ürünlerin çoğunluğu narenciye ve mısıra aittir. Yeni kurulan serada ihracat yapılması planlanan ejder meyvesi üretimine de başlanmıştır. KK6 Bey, bu yıl ilk defa ürün alacaklarını belirttikleri alanda ekimi yapılan ejder meyvelerinin ihraç etmek amacıyla ürettiklerini belirtmiştir. Ejder meyvesinin iyi sonuç vermesi halinde üretiminin arttırılması amacıyla yeni sera alanı hazırlanmaktadır.

SONUÇ

Adana ve araştırma alanı olan Karataş ilçesi coğrafi konumu ve özellikleri açısından çiftlik yerleşmeleri ile Türkiye'nin önemli yerlerinden birisini oluşturmaktadır. Özellikle Karataş ilçesi, zengin tarım toprakları, verimli arazileri ve çok çeşitli ürünlerin yetişebilmesi potansiyellerinden dolayı oldukça önemlidir. Çiftlik yerleşmeleri ülke ekonomisi için, tarımsal üretim, istihdam oluşturma, gıda üretimi ve farklı sektörlerin oluşmasına katkı sağlamak gibi birçok alanlarda olumlu yönleri bulunmaktadır. Özellikle ürün çeşitliliğinin fazlalığı, hem iç piyasada tüketilmesi hem de dış ticarette etkili olması açısından Karataş ilçesinin önemini arttırmaktadır. Yörenin tarımsal potansiyelini narenciye, muz, pamuk, buğday, sebze gibi ürünler olumlu yönde arttırmaktadır. Bu ürünlerin yetiştirildiği tarım alanlarında günümüzde modern tarım yöntemlerinin uygulanıyor olması, verimi de arttırmaktadır. Günümüzde çiftçilerin karşılaştıkları birtakım zorluklar da bulunmaktadır. Bunların

başında ürün başına alınan verimliliği çok etkileyen gübre ve ürünlerin bakımı için kullanılacak ilaç fiyatlarındaki artış ve daha önemli olan son yıllarda hissedilir etkilerinde artış görülen küresel iklim değişikliğinin olumsuz etkileri olmaktadır. Hatta fiyatlardaki bu artışların çok eski yıllarda üretilen ekonomik açıdan çok önemli bir yeri olan ve günümüzde pamuk ürününün de günümüzdeki üretimini oldukça azaltmış ve yerini başka ürünlere bırakmıştır. Özellikle çiftçilerin ortak sorun olarak bahsettiği bu sorunlar, son birkaç yıldır, don olayları ve yoğun yağan yağmurların ağaçlara zarar vermesi, çiçeklerinin dökülmesine neden olduğu için meyve vermeme durumlarının gözlenmesidir. Tarım için önemli bir yerleşme olan alanların korunması ve ekonomik şartların daha da iyileşmesi için, tarımsal teknolojiye yatırımların arttırılarak doğaya bağımlı kalınmaması, çiftçiye gerekli eğitimlerin düzenli verilmesi, çevre dostu sürdürülebilir tarım uygulamaları ile ürün kalitesinin arttırılması, pazarlama konusunda çiftçiye daha fazla destek sağlanması ve gerek yurt içi gerekse yurtdışı pazarlarına erişim imkanı için çiftçinin desteklenmesi, ekonomik ve doğayla uyumlu üretimin gerçekleşmesi ekonomik olarak olumlu katkılar sağlayabilecektir. Ayrıca günümüzde Avrupa'da oldukça yaygın hale gelen, henüz bu çiftliklerde uygulanmayan bir yöntem olarak turizm çiftliği projeleri geliştirilebilir. Bu uygulamalar yeni neslin de çiftçilik faaliyetlerine olumsuz bakış açılarının değişmesinde etkili olabilir. Bir de Atayurdu Çiftliği'nde, eski tarım aletlerinin arazinin belirli bir köşesinde sergilenmesi dikkatimizi çekmiştir. Bu uygulama imkanlar doğrultusunda diğer çiftliklerde de uygulanarak arazinin belirli yerlerinde çiftlik tarihi ve müzesi alanları oluşturulabilir. Bu sayede eski ve yeni aletlerin karşılaştırılma imkanı bulunarak tarımdaki gelişme ve değişimler somut hale getirilebilir. İlçenin, sahile yakın olması çiftlik yerleşmelerinde turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin de görülebileceğini düşündürse de henüz çiftliklerde böyle bir turistik uygulamanın gerçekleşmediği ve önemli potansiyelin kullanılmadığı gözlemlenmiştir. Bölgeye ekonomik olarak büyük katkı sağlayan, narenciye, pamuk, sebze gibi tarım ürünlerinin yetiştirilmesinde merkezi bir konumda yer alan araştırma sahası, bölgedeki çiftliklerin faaliyetleri, fonksiyonel değişimleri, tarımda modernleşme, sürdürülebilir tarım politikalarının oluşturulması, planlamalar ve iyileştirmeler yapılabilmesi koşuluyla çiftlikler önemli bir arazi kullanım şeklini ve beşeri peyzajları oluşturacaktır. Sonuç olarak ilçenin verimli toprakları ve bu toprakların büyüklüğü, iklimin elverişli olması, modern tarım yöntemlerinin uygulanabildiği bir arazi yapısına sahip olması, çok çeşitli ürünlerin bir arada yetiştirilebilmesi, hayvan yetiştiriciliği ve bunlardan elde edilen yüksek verimli ürünlerin sağlanması açısından çiftliklerin varlığı bölge ülke ve uluslararası ekonomik ve pazarlamaya katkısı bakımından da oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

Akın, A. C., Sipahi, C., Çevrimli, M. B., Burak, M. A. T., Günlü, A. (2020). Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinde Yöneticilerin İşgücü Memnuniyet Düzeyleri. *Mediterranean Veterinary Journal*, 5(2), 48-57.

Akış, A. ve Başkan, H. O. (2009). Salihli'nin (Manisa) Yerleşme Özellikleri". *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi,* 27, 31-50.

Atalay, İ. ve Mortan, K. (2003). *Türkiye Bölgesel Coğrafyası*. İstanbul: Anka Kitabevi.

Ayalp, E. (2007). *Restructuring agriculture and adaptive processes in rural areas : the case of cotton sector in Adana-Karataş*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Middle East Technical University Graduate School of Science, Güzelyurt, KKTC.

Bulut,İ. (1992). Beşeri ve İktisadi Coğrafya Açısından Bir Araştırma: Erbaa Ovası ve Çevresi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum

Bulut, S. (2007). "Gazelin İni: Trebenna Teritoryumundan Bir Çiftlik Evi". B. Can ve M. Işıklı (Ed.). *Doğudan yükselen ışık. Arkeoloji yazıları. (Atatürk Üniversitesi 50. Kuruluş Yıldönümü Arkeoloji Bölümü Armağanı).* İstanbul: Zero Yayınları.

Çakan, M. K. (2020). İklim Değişikliğinden Kaynaklı Çevresel Sorunların Adana Tarımı Üzerindeki Risk Analizi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Doğanay, H. (1997). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*. İstanbul: Millî Eğitim Yayınları, İstanbul. Erol O., 2014. *Genel Klimatoloji*, Çantay Yayınları, Ankara.

Erten, E. (2012). "Olba'da Roma İmparatorluk Döneminde Tarım ve Yerleşim". Seleucia Dergisi, 2: 51-76.

Göney, S. (1975). *Adana Ovaları-I*. İstanbul Üniversitesi Yayın No: 2162. İstanbul.

Göney, S. (1975). *Büyük Menderes Bölgesi*. İstanbul Üniversitesi Yayın No: 1985, Coğrafya Enstitüsü Yayın No: 79. İstanbul.

İnalcık, H. (1990), "*Köy, Köylü ve İmparatorluk"*. V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi, 21-25 Ağustos 1989, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1-11.

Kızgut, İ. (2017). "Antalya Tahtalı Dağ Çevresi Yerleşimlerine İlişkin Yeni Bulgular Ve Öneriler". *Cedrus Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi*, 5

Orbay, K. (2011). Osmanlı çift-hane sistemi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Öztekin, M. (2017). Adana İli Karataş İlçesi Köylerindeki Çiftçilerin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Buğday Yetiştiriciliğinde Karşılaştıkları Sorunların Tespiti. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Hatay.

Pamuk, A. (2018). *Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Şen, Ö.L. (2013). *Türkiye'de İklim Değişikliğinin Bütünsel Resmi, III. Türkiye*

İklim Değişikliği Kongresi (*TİKDEK).* 3-5 Haziran 2013, İstanbul.

Şengonca, A. ve Yurdakul, O. (1977). "Çukurova Bölgesinde Beyaz Sinek (Bemisis Tabaci Genn) Salgınının Ekonomik Etkileri". Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yıllığı, 6 (2).

Tolun Denker, B. (1977). *Yerleşme Coğrafyası Kır Yerleşmeleri*, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 2275, Coğrafya Enstitüsü Yayınları No: 93, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul.

Tunçdilek, N. (1967). *Türkiye* İskan *Coğrafyası*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 1283, Coğrafya Enstitüsü Yayınları No:49, İstanbul Matbaası, İstanbul.

Tunçdilek, N. (1986). *Türkiye'de Yerleşmenin Evrimi*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 3367, Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayınları No: 4, İstanbul.

Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2002). *Beşeri Coğrafya: İnsan-Kültür-Mekân*. Çantay Yayınları, İstanbul.

Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2015). *Ekonomik Coğrafya: Küreselleşme ve Kalkınma*. Çantay Yayınları, İstanbul.

Ünlügenç, U. C. ve Akıncı, A. C. (2017). "Kızıldere-Güveloğlu (Ceyhan-Adana) Civarının Tektono-Stratigrafisi". Çukurova Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, 32(2): 85-100.

Yıldırım, G. (2018). Kırsal turizm kapsamında Türkiye'de çiftlik turizminin değerlendirilmesi: Tatuta çiftlikleri örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Yurdakul, O. ve Emeksiz, F. (1994). "Çukurova'da tarımsal üretim yapısındaki gelişmeler ve GAP alanı için öngörüler". *Tarım Ekonomi Dergisi,* 2: 32-45.

Zaman, M. (2010). "Yerleşme Coğrafyası" Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya". *C. Şahin (Ed.). Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 109-135.

EKLER

Araştırma sahasında örneklem olarak seçilen çiftliklerinden farklı görünümler

